

Framtagen av: Medicinskt ansvariga	Sökord i diariet: Inhämtande samtycke	Fastställt år: 2011-03-15
Fastställd av: Medicinskt ansvariga	Målgrupp:	Revideras: Kontinuerligt
	Diarienummer: VON F 2017/00213 003	

Inhämtande av samtycke

INLEDNING	3
ANSVAR	3
OLIKA FORMER AV SAMTYCKEN.....	4
<i>Samtycke från den enskilde.....</i>	<i>4</i>
<i>Samtycke från god man och förvaltare</i>	<i>5</i>
<i>Samtycke från anhörig</i>	<i>5</i>
<i>Personal.....</i>	<i>5</i>
NÖDRÄTT	5
SAMTYCKETS INHÄMTANDE	6
REFERENSER	6

Inledning

Alla hälso- och sjukvårdsåtgärder bygger på frivillighet och kräver ett samtycke från brukaren. Varje medborgare är skyddad mot påtvingat kroppsligt ingrepp och frihetsberövande enligt grundlagen. Med påtvingat kroppsligt ingrepp menas i första hand våld, men hit hör även undersökningar, smärre ingrepp som vaccinerings- och blodprovstagning går under beteckningen kroppsbesiktning. Även tvångsmedicinering är ett sådant påtvingat kroppsligt ingrepp. Med frihetsberövande menas enligt förarbetena till lagen bl.a. då någon är förhindrad att förflytta sig utanför ett rum eller annat relativt starkt begränsat område.

Hälso- och sjukvården ska utforma sina insatser utifrån den enskildes individuella behov och förutsättningar. Patienten ges individuellt anpassad information om sitt hälsotillstånd och om de metoder för undersökning, vård och behandling som finns. Om information inte kan lämnas till patienten ska den istället lämnas till en närstående om det inte finns hinder.

Ansvar

Vårdgivare

Vård- och omsorgsnämnden är den juridiska vårdgivaren för hälso- och sjukvård i särskilt boende och biståndsbeviljad dagverksamhet. Vårdgivaren är ytterst ansvarig för att det finns direktiv och rutiner för samtycke så att samtycket sker på ett säkert och lagligt sätt.

Medicinskt ansvarig

Har det övergripande ansvaret för att upprätta direktiv för samtycke i kommunens särskilda boendeformer och biståndsbeviljad dagverksamheter. Samtyckesdirektivet ingår som en del i kommunens kvalitetssystem.

Verksamhetschef/ områdeschef

Ansvarar för att direktivet för samtycke är känt och tillämpas i den löpande verksamheten. Verksamhetschef har ansvar för att verksamheten alltid inhämtar samtycke från brukaren innan hälso- och sjukvårdarbetsuppgifter utförs så att dessa inte innebär olaga tvång. All personal ska ha information om gällande samtycken. Verksamhetschefen ska hålla de etiska frågorna kring samtycke levande och ansvarar för att information om samtyckesdirektivet ingår i all personals introduktion.

Sjuksköterska/ arbetsterapeut sjukgymnast:

Ansvara för att vid all planering av vård säkerställa att samtycke från brukaren har inhämtats. Sjuksköterska, arbetsterapeut eller sjukgymnast ska dokumentera patientens samtycke i omvårdnadsjournalen. All personal ska ha information om gällande samtycken.

Olika former av samtycken

I hälso- och sjukvårdslagen och socialtjänstlagen finns inte några bestämmelser som klargör vad som gäller när en enskild person av något skäl inte kan samtycka till en åtgärd eller insats.

Samtycke innebär i generell mening accepterande eller godtagande av föreslagna åtgärder.

Förutsättningar för ett samtyckes rättsliga giltighet är att;

- det har lämnats av någon som är behörig att förfoga över det aktuella intresset
- den samtyckande är kapabel att förstå innebörden av samtycket
- vederbörande har haft full insikt om relevanta omständigheter
- samtycket har lämnats frivilligt
- samtycket är allvarligt menat

Även om ett samtycke uppfyller alla förutsättningar för giltighet vid tidpunkten när det ges, medför det inte att samtycket gäller för all framtid. En person kan när som helst återkalla ett samtycke. Detta kan ske muntligt eller genom att med sitt agerande visa att hon eller han inte samtycker. Även om samtycket inte återkallas kan det också av andra skäl upphöra att gälla.

Samtycke från den enskilde

Kraven på samtyckets art bör ställas högre om åtgärderna är av särskilt ingripande natur. Exempel på sådana åtgärder är fastspänning i bälte och inlåsning. Att ge vård eller omsorg mot en vuxen persons vilja eller att använda tvångsåtgärder kräver stöd av tvångslagarna.

Uttryckligt samtycke

Ett sådant samtycke innebär att man aktivt antingen skriftligen eller muntligen eller genom t.ex. en jakande nick ger sitt samtycke till en viss åtgärd.

Konkludent samtycke

Ett sådant samtycke består i att den enskilde agerar på ett sätt som underförstått visar att han eller hon samtycker, t.ex. genom att underlätta åtgärdens genomförande.

Presumerat samtycke

Ett sådant samtycke bygger på att den som ska vidta åtgärden förutsätter att den är förenlig med den enskildes vilja utan att samtycket har kommit till uttryck.

Inre samtycke

Ett sådant samtycke avser situationer då den enskilde är fullt medveten om vad som planeras och faktiskt samtycker till åtgärden i fråga, men inte på något sätt låter detta samtycke komma till uttryck. Det går i denna situation endast att anta eller presumera att den enskilde samtycker. Ett sådant antagande måste bygga på att den berörde har informerats om den planerade åtgärden och då inte har gett uttryck för någon motvilja mot att den genomförs.

Hypotetiskt samtycke

Detta beskrivs ibland som en särskild form av presumerat samtycke. Med hypotetiskt samtycke förstås att något samtycke faktiskt inte föreligger från den det gäller, men att han eller hon skulle ha samtyckt till åtgärden om han eller hon hade givits tillfälle att ta ställning i frågan. Det har i lagstiftningen inom hälso- och sjukvård och socialtjänst inte klarlagts under vilka omständigheter ett hypotetiskt samtycke får användas.

Samtycke från god man och förvaltare

En god man eller förvaltare kan inte samtycka till vård och omsorg mot den enskildes vilja eller till användning av tvångs- eller skydds åtgärder.

Samtycke från anhörig

Anhöriga och andra närstående har inte några rättsliga befogenheter att agera som ställföreträdare för en vuxen person. Det innebär att anhöriga eller annan närstående inte kan samtycka till vård eller omsorg mot den enskildes vilja eller till användning av tvångs- eller skydds åtgärder. Samtycke från den enskilde får inte förväxlas med möjligheten att informera närstående om informationen inte kan ges till patienten.

Personal

Personal kan inte sanktionera eller medverka till tvångs- eller skyddsåtgärder, som vidtas av anhöriga utan samtycke från brukaren. Anhöriga kan inte heller beordra personal eller ställa krav på att personal ska utföra vård eller omsorg mot en persons vilja eller att använda olika tvångs- eller skydds åtgärder.

Nödrätt

Det enda tillfället när man inte kan inhämta samtycke är när man handlar i så kallat nödvärn eller som det beskrivs i brottsbalken där det finns bestämmelser om ansvarsfrihet för handlingar som företas i nöd. Bestämmelserna innebär att den som handlar i nöd för att avvärja fara för liv eller hälsa under vissa förutsättningar kan vara fri från ansvar.

Handlingen måste stå i proportion till den fara som föreligger. Situationen måste dock vara sådan att det finns en verklig allvarlig och överhängande fara för liv eller hälsa. Nödrätten får inte ligga till grund för rutinmässiga ingripanden utan är avsedd att användas vid en enstaka händelse. Det är därmed inte möjligt att vidta åtgärder under en längre tid med motiveringen att det är fråga om en pågående nödsituation. Om en anställd har använt våld eller tvång i en akut situation ska det inträffade dokumenteras i omvårdnadsjournalen.

Samtyckets inhämtande

Direktivet beskriver de olika ansvarsnivåerna inom vård- och omsorg i kommunen och olika former av samtycke. Det går inte att i förväg beskriva alla de olika situationer som kan uppstå inom omsorg, vård och behandling. Varje situation där behov av inhämtande av samtycke krävs är unik för varje enskild individ och ytterst är det den legitimerade personalen som måste tillse att det sker på ett säkert och lagenligt sätt.

Referenser

SFS 1962:700 Brottsbalken

SFS 1974:152 Regeringsformen

SFS 1982:763 Hälso- och sjukvårdslagen

SFS 1993:387 Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade

SFS 2001:453 Socialtjänstlagen

SFS 2008:355 Patientdatalagen

SFS 2009:400 Offentlighets- och sekretesslagen

SFS 2010:659 Patientsäkerhetslagen

Socialstyrelsens meddelandeblad 2/2010, maj 2010

Förtydligande om lås, larm och bälten

<http://www.socialstyrelsen.se/pressrum/nyhetsarkiv/fortydligandeomlas-larmochbalten> 2010-08-31

Föreskrifter om tvångs- och skyddsåtgärder upphävda (SOSFS 1980:87 och SOSFS 1992:17)

<http://www.socialstyrelsen.se/pressrum/nyhetsarkiv/foreskriftupphavande>